

ПОРАДИ ЩОДО ВИБОРУ СОРТУ СОЇ ДЛЯ ВИРОБНИКА

Людмила Білявська,
професор, Полтавська
державна аграрна
академія,

Олександр Пилипенко,
аспірант (Україна)

Основний шлях розвитку сучасного землеробства полягає не у збільшенні площі орних земель, а в поліпшенні їхнього використання завдяки інтенсивним технологіям. Слід пам'ятати, що сорт є одним із основних засобів сільськогосподарського виробництва, від генотипу якого значною мірою залежать: реалізація біокліматичного потенціалу поля, ефективність агротехнологічних заходів, особливо — за несприятливих умов довкілля.

Потенційна врожайність більшості зареєстрованих сортів сої — понад 3,5 т/га, а фактична урожайність у виробничих умовах в середньому в Україні становить близько 2 т/га.

Виробництво сої має зростати завдяки підвищенню врожайності, тому важливим є раціональне використання сортів. Сорт — це найдоступніший засіб збільшення виробництва сої. За наявності необхідної кількості адаптованих до різних ґрунтово-кліматичних умов сортів можна отримувати не тільки високі, але й сталі у просторі та часі врожаї культури.

Під час вибору сорту варто звертати увагу на таке:

1. Спеціалізація господарства. Сорти слід добирати, зважаючи на спеціалізацію господарства, тобто напрям використання продукції.

Господарствам, які продають сою на фураж і не мають виробничих потужностей для тривалого зберігання, економічно вигідніше вирощувати ультраскоростиглі та скоростиглі сорти, на час збирання яких зазвичай встановлюються високі ціна й попит. Ще одна перевага цих сортів — вони є добрими попередниками під озимі культури. Для господарств, які мають виробничі потужності для тривалого зберігання врожаю, можливе також використання врожайніших середньоран-

У Реєстр сортів рослин України на 2016 р. занесено більше 180 сортів сої. Тому виробникові непросто обрати найпридатніший сорт для свого господарства. Пропонована стаття дає практичні поради щодо того, як дібрати найоптимальніший варіант саме для вас.

ніх, середньостиглих та середньопізніх сортів, за умови, що за потреби є можливість досушувати їхнє насіння. Також ця група сортів може потребувати десикації, що впливатиме на збільшення собівартості продукції.

Підприємствам, які мають виробничі потужності для різних видів переробки, рекомендуємо для виробництва шроту та олії надавати перевагу сортам із достатнім вмістом білка (більше 35%) і підвищеним олії (понад 20%) та низьким вмістом антипоживних речовин.

У сортів для переробки на харчові цілі насіння має бути крупним із масою 1000 насінин \geq 200 г і мати світлі насінневі оболонки й рубчик.

Для тих, хто планує використовувати сою у годівлі тварин як зелений корм, необхідні сорти із високою врожайністю зеленої маси, в яких співпадають фази наливання бобів із відповідною фазою розвитку культури компонента зеленого корму (кукурудза, сорго...). Слід надавати перевагу дрібнонасінним сортам, що забезпечуватиме нижчу вартість посівного матеріалу.

Для виробників насіння доцільніше вирощувати сорти, які мають значний попит, належать до різних груп, що дає можливість проводити сівбу й збирання в різні строки й забезпечить оптимальне навантаження на посівну, збиральну і насіннеобробну техніку. В межах групи стиглості бажано використовувати сорти, які мають відмінні апробаційні ознаки, що чітко ідентифікуються на рослинах у фазі досягання (колір опущення й бобів, архітектоніка рослин...), що забезпечить якісне сортове прополювання для формування високої сортової чистоти. Варто обирати сорти, в яких немає фракцій, плюсколого та недорозвиненого насіння, тобто із високим виходом кондиційного насіння (понад 80%).

2. Біологічний потенціал поля залежить від генетичних особливостей сорту, екологічних ресурсів конкретного поля й технології вирощування. Обирати сорт сої слід із урахуванням генетичних і біологічних особливостей, зокрема посухо- й холодостійкість, особливо на ранніх етапах розвитку. Чутливість сорту до температурного та світлового режимів зумовлює тривалість його вегетаційний періоду.

Реакція на рН ґрунту. У більшості сортів за $\text{pH} \leq 5,5$ погіршуються ріст і розвиток надземної та підземної частин, знижується врожайність й якість насіння, а також підвищується ураження хворобами, порушуються процеси азотфіксації. Більшість зареєстрованих сортів чутливі до коливання температури протягом доби (останнім часом на значній території України під час цвітіння та наливання бобів температура повітря вдень вище 30°C , а вночі – нижче 15°C). Наслідком температурного стресу є суттєве зниження врожайності й формування неповноцінного насіння через порушення фізіологічних процесів у рослинах.

3. Також під час вибору сорту потрібно обов'язково враховувати **матеріально-технічні умови господарства**. Якщо господарство може забезпечити виконання всіх елементів сортової технології, слід надавати перевагу сортам інтенсивного типу, якщо ні, то радше обирати сорти із високим рівнем стабільності, урожайності за роками.

Варто використовувати тільки зареєстровані сорти з-поміж рекомендованих для регіону та купувати насіння виключно в офіційних виробників насіння.

Виробничі випробування допоможуть обрати сорт

Для безпомилкового вибору сорту потрібно ознайомитися із результатами незаангажованих виробничих випробувань (випробувальних полігонів), або самим такі закладати.

За словами виробників, які довгий час вирощують сою, коли зареєстрованих сортів було обмаль, то проблем із вибором не виникало. Нині раціонально обрати сорт стало важче, позаяк значно збільшилась пропозиція і кожен власник сорту всіма доступними йому засобами наполегливо рекламує переваги саме своїх розробок.

Деякі господарства мають негативний досвід значних фінансових збитків протягом кількох сезонів через те, що висіяні за рекомендацією власника сорти дозрівали не в строки, вказані у своїй характеристиці, посіви вилягали, розтріскувалися боби й висипалося насіння або неможливо було реалізувати за ринковою ціною отриманий досить високий урожай насіння, проте із низькими товарними якостями (плюскле, низький вміст білка, зелений колір насіння...). Такі господарства вирішили самотужки провести виробничу перевірку рекомендованих для області сортів і

обрати ті, які за показниками господарської придатності найбільше відповідають їхнім вимогам.

Практичні результати

Усі сорти вирощували за загальноприйнятою у господарстві технологією. Вони суттєво різнилися за стійкістю до хвороб та вилягання. Не всі сорти мали зазначену власником сорту тривалість вегетаційного періоду, що є ще одним доказом того, як сорти реагують на зміну температурного й світлового режимів. Тривалість вегетаційного періоду у сортів, що вивчали, становила від 88 до 135 діб. У період збирання досліджуваних сортів ціна на товарну сою зменшилась із 5000 до 3000 грн/т (2011 р.). Урожай збирали у міру досягання сортів та аналізували врожайність й визначали вартість валової продукції із гектара (з урахуванням ринкової ціни на товарну сою). Результати аналізу показали, що валовий дохід коливався від 11 500 до 6300 грн/га. Нині ці суми, як ви розумієте, в рази більші!

Із вивчених сортів за комплексом показників господарської придатності та економічної ефективності виробники надали перевагу п'яти (із вегетаційним періодом 90 – 100 діб). Саме ними засівають виробничі посіви, що дає змогу отримувати сталі прибутки, продаючи продукцію безпосередньо із поля. З 2012 р. виробничий полігон закладають щорічно, поповнюючи його новими сортами, а за результатами порівняльного аналізу можливо свідомо проводити сортозаміну. Цим досвідом цікавляться також виробники області та суміжних регіонів.

Група фермерів після низки невдач для себе чітко визначила правильний підхід до процесу вибору сорту. Нині вони інтенсивно працюють над удосконаленням сортової технології вирощування, з метою максимально можливого розкриття потенціалу сортів, про цей досвід ми вам розповімо у наступних публікаціях.

Такий яскравий приклад творчого підходу до вибору сорту має надихнути читачів на нові ідеї, які сприятимуть розвитку соєсіяння. ■

Загальний вигляд полігону сортів сої у 2011–2012 рр.

